

ACTINI

D'esquerra a dreta: Salvador Oliva (d'esquena), Josep M. Nadal, Narcís Comadira i Dolors Oller, en el transcurs d'una taula rodona organitzada per "Presència", el 1970.

La innovació poètica dels setanta

JULIÀ GUILLAMON

L'aparició de 1970 ençà de l'obra de Narcís Comadira i de Salvador Oliva suposa —al marge de les aportacions fonamentals de les seves poètiques respectives— l'eclosió d'un nou criteri, d'una nova concepció de l'activitat lírica. La del setanta va ser, en el domini de la poesia catalana, una dècada marcada per l'experimentació i la descoberta de senders intransitats, de vastos dominis erms a banda i banda

de les rutes fressades per la major part dels autors de la postguerra: la tradició del simbolisme, que venia d'antic, i la d'un realisme imposat per les exigències polítiques i socials dels anys seixanta, que, per dir-ho amb la paràfrasi d'una expressió de l'època, no venia de lluny i anava menys lluny encara. Preval la diversitat d'estètiques i de concepcions de la poesia. D'una banda s'inventa una tradició d'experimentació formal a partir d'una determinada lectura de Foix i de la recuperació de Joan Brossa i, en menor grau, de Josep Palau i Fabre. De l'altra

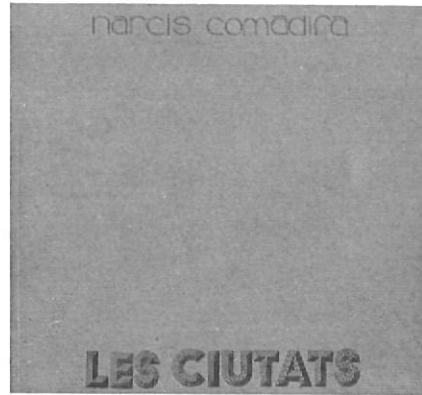
s'assisteix a una recuperació de les formes populars, que es posen al servei d'una causa que li era aliena (la de la imaginació, entesa en molts casos des de la perspectiva dels grans corrents de masses europeus i americans). Finalment, un grup de poetes fixa els ulls en un àmbit desatès per la poesia catalana immediatament anterior: la poesia anglesa i, en bona part també, alguns dels poetes catalans més pròxims a aquesta tradició, Josep Carner i Gabriel Ferrater (tot i que el procés, com és sabut, és exactament invers a com aquí s'exposa: és a través de la coneixença de Ferrater que s'accedeix a aquests vastos dominis).

Però el que realment interessa per a la reflexió que pretenem dur a terme és més la mentalitat poètica específica d'aquests corrents que no pas els seus assoliments literaris, que a deu anys de distància, requeririen una revisió profunda. Si per als experimentalistes l'activitat del poeta era equivalent a la d'un químic o a la d'un alquimista (els uns l'empresarien positivament, els altres hi cercarien qualitats de demiürg) i per als popularistes —els més malmesos pel temps— les seves funcions es definirien en funció de les grans agitacions socials de la segona meitat de la dècada, els poetes de l'experiència —per dir-ho amb una expressió que no m'agrada— no cercarien en la poesia altra cosa que la poesia mateixa, però només en tant que aquesta s'interfereix fins a convertir-se en un tot indestruïble amb la vida. D'aquestes tres opcions, només la tercera permet una disposició lliure del temps creatiu. Un científic ha d'experimentar sempre, un poeta pot viure en espais molt diversos.

Ni confessional, ni professional

Crec que això explica suficientment l'actitud exposada programàticament per Narcís Comadira a la "Nota de l'autor" de *La llibertat i el terror. Poesia 1970-1980* i l'actitud editorial tan contundent com la que queda escrita, de Salvador Oliva. La poesia es desentén del professionalisme, d'aquell caràcter d'obligació moral que tenia tant per als autors com per als lectors en un país en què el gènere havia retrobat els seus orígens, quan era "cant" i expressió d'una col·lectivitat o bé missatge xifrat d'un messiès rebel. Aquesta exigència de rigor s'enuncia també en el text que Salvador Oliva va escriure amb motiu de la concessió dels premis de literatura de la Generalitat de Catalunya, el 1986. En aquell escrit, titulat programàticament *La responsabilitat de l'escriptor*, Oliva declarava que l'escriptor català es veia abocat a una gran responsabilitat: defensar la llengua tan aviat amb la pròpia obra com amb la denúncia dels perills externs que l'amenaçaven. L'obra ha de ser, abans de tot, ben feta, i la seva qualitat lingüística —que és també estètica— es converteix en el veritable compromís de l'escriptor, una derivació del compromís social que Jean Paul Sartre havia postulat a *Qu'est-ce la littérature?*

L'escriptor que coneix ben bé el seu ofici es refugia en formes conegudes. En una entrevista,

am

Narcís Comadira

Les ciutats

He llegit que Morosini,
general, ambaixador
de Venècia, volgué
endur-se les escultures
del frontó del Partenó.

Va fer muntar una bastida,
hi va fer grimpar els esclaus
i, en el moment més difícil,
algun puntal va fallar.
Caigueren homes i estàtues.

Decebut, el general
va abandonar el seu projecte.
Ell les volia senceres.
Els trossos allà escampats
varen servir per fer cases.

Molts savis han mediat
sobre el sorprenent misteri
de poder crear bellesa
a partir d'un bloc de marbre.
Pocs sobre el camí contrari:

treure un carreu escairat
del tors d'algun déu antic,
convertir en grava una Venus,
poder trepitjar llambordes
fetes de membres sagrats...

Així s'han fet les ciutats:
construïdes lentament
amb pedres que ahir van ser
vides humanes; amors,
sofriments que ningú no recorda.

(de *Les Ciutats*)

Salvador Oliva

A la manera de J. Carner

Anaves pels jardins vessant tendresa
amb un Virgila d'Oxford sota el braç
i el teu cabell daurat pel sol fugaç
m'evocava de Troia una princesa.

La Facultat, vençuda de tristesa,
harmonitzava amb l'aire del teu pas
i els somnis tardorals dels teus ulls clars
m'encerclaven amb àlgida feblesa.

Ple de records, Octubre s'estenia
pels solcs amplíssims d'una melangia
que, lentament, m'anava devorant.

Jo, estudiant de lletres, et seguia
sense gosar ni fer-te cortesia:
grups sindicals passaven protestant.

(de *Les mareas del desig*)

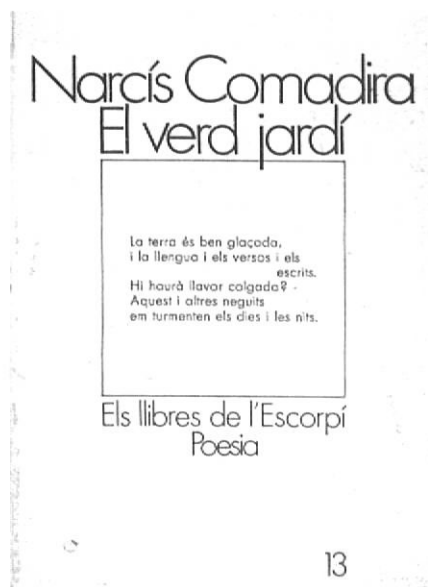
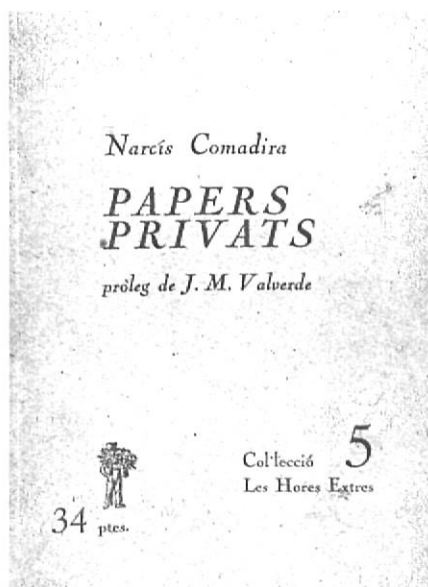
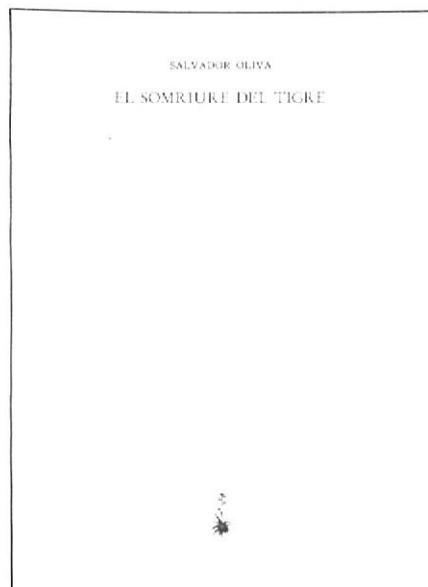

ACTINI

Salvador Oliva.

l'any 1986, Narcís Comadira assenyalava —la paraula era més de moda que el concepte— que es considerava un exponent literari d'un cert postmodernisme. I amb aquesta afirmació potser només intentava remarcar la distància que el separava de la poesia de Gabriel Ferrater. Comadira —que a *Enigma* acabava de donar forma a una concepció del poema que feia que aquest pogués adquirir formes i continguts d'altres èpoques— es creia capaç de desplaçar-se a través del temps a la recerca d'aquells estats d'esperit que li eren pròxims i d'aquelles formes poètiques considerades universals que podia manllevar per a expressar-se amb veu pròpia. D'aquí ve, segurament, el tractament carnerià de la realitat que aflora en molts dels poemes de *Amic de plor...*, i sobretot en els poemes de *El somriure del tigre* de Salvador Oliva, o l'elaboració de temes i formes foixians a *Mareas del desig*. El poeta utilitza models preexistents perquè es malfia de la validesa d'una interpretació "progressiva" de l'art, perquè, en definitiva, és del parer que el més important és l'experiència personal de l'home i que l'art és en últim terme una exigència imprescindible —el poeta ha de dominar el seu mitjà i per això s'emmiralla en els més grans artífexs—, però no el centre únic de l'activitat creativa.

De tot el que portem dit es conclouen els dos trets predominants de la poètica de Comadira i d'Oliva, però també d'un gruix important d'au-

tors relacionats directament o indirecta amb aquests. A través de la poesia la llengua assoleix la seva maduresa (com a través de la novel·la la cultura pren una dimensió filosòfica i "ideològica"). Però aquest caràcter constructiu de l'acció poètica ha de ser interpretada justament. No es tracta de voluntarisme, de la contribució de l'escriptor a un objectiu que supera el seu propi àmbit d'actuació, sinó que aquest esforç lingüístic es posa al servei d'una experiència individual, íntima, quotidiana, d'un to menor.

El sentiment i la "lletra morta"

Aquest plantejament dona fruits en els dos llibres de poemes de Salvador Oliva *Marees del desig i Terres perdudes* i en la vasta producció de Narcís Comadira, aplegada en vuit llibres. En l'obra d'Oliva l'experiència s'omple de contingut moral. La reflexió sobre el pas del temps informa una visió de la caducitat del món i de la fugacitat dels instants de gaudi. En un poema com *Esperant el teu retorn*, Oliva exposa un fet concret de la seva vida quotidiana: una absència, una tarda nuvolosa de juliol, el duen a reflexionar sobre la realitat:

Quan tu no hi ets, les onades del món,
l'estúpida elegància de l'odi
m'assetgen els sentits.
Nostàlgia o enyor són lletra morta.
Només sento l'ofec de no tenir-te
i el sol alè del teu retorn.

Aquest poema representa, millor que el titulat *Una petita ars poètica*, un programa literari. Una sensació atmosfèrica du el poeta a evocar l'absència, i el llença a una reflexió general. Però immediatament després, en els versos que hem citat, l'autor parla de "lletra morta", dels falsos

sentiments que són només literatura, i retorna a les sensacions immediates de l'absència, a l'ofec que no el deixa respirar. Com si no li fos donat de parlar de cap altra cosa que no fos el que capten els seus sentits (externs i interns). També Narcís Comadira juga amb la percepció i amb la visió interior. Les estacions, els indrets i les coses que fan companyia, les ciutats, transporten el poeta a través del temps, vers l'amarga constatació d'un univers en contínua mutació. No és un viatge vers un altre temps. Qualsevol evocació és la negació de la reversibilitat del temps. Voldríem viatjar al món que vam conèixer en unes altres dates, i la llum del dia a la platja o la solitud metafísica d'un camp de tennis sembla que poden menar-nos-hi. Però en realitat no ens és permès moure'ns del lloc on som. L'evocació és la constatació de la impossibilitat de fer marxa enrera, la negació del viatge.

En un poema com *Vell Jardí* de Comadira aquest procés es troba descrit amb eficàcia:

He tornat al jardí descuidat i salvatge
on les hores felices van transcórrer i els dies
d'antigues amistats.

Tornar a veure el desmai
i la dea de marbre, contemplar entre els pollancs
tants somriures encara, que les flors dels geranis
perfumaven, em costa dues llàgrimes aspres.
He aturat el meu cor, que, innocent, pretenia,
solitari, aquell foc d'un setembre oblidat,
el desig vigorós d'un cos bell, com si ara
entre els arbres hi hagués quelcom més que unes
ombres.
El captard ha envaït el domini dels somnis
mentre em gelen la carn els meus passos per l'herba.

El poeta vol reviure el passat (el cor pretenia "aquell foc de setembre oblidat"), però això no li és donat. I és només aquesta visió d'alguna cosa que s'amaga entre els arbres, d'alguna cosa que

ACTINI

Narcís Comadira i, al fons, Dolors Oller.

s'entreveu però que no es defineix (és una sensació, com un efluvi del passat que no es pot repetir i que s'ofereix només parcialment als sentits), el que permet prendre contacte defectuosament amb l'ahir. Aquesta parcialitat del record, que només pot recuperar un cabot de la realitat d'un altre temps, la identitat perduda de qui va ser el poeta, provoca —com si es tractés d'una mutilació— un terror profund. La poesia de Comadira es converteix així en una poesia de caire metafísic, i s'identifica amb la seva obra pictòrica, on els objectes estan envoltats d'una atmosfera estranya, que malgrat la concreció de les imatges, fa que aquestes suggereixin presències absents, que evoquin la figura de qui ha viscut entre els objectes, de qui els ha creat o de qui els va veure en un altre temps.

La literatura de l'esgotament

Aquesta concepció del record i de la poesia podria abocar-nos —em sembla que és el greuge més determinant que es pot fer a aquests versos des d'una determinada perspectiva— a una literatura de l'esgotament. I em sembla que la superació d'aquest greuge ve per una diversitat de camins. D'una banda —si bé en l'obra de Narcís Comadira aquests poemes s'han fet cada vegada més escassos, l'aparició recent de *El somriure del tigre* imposa amb claredat aquesta línia— la utilització de registres irònics alleuja el

ÀLBUM DE FAMÍLIA

NARCÍS COMADIRA

l'last d'una excessiva recursivitat dels motius d'evocació de la poesia de l'experiència —el temps, les estacions, la infantesa—. Nascuda amb una finalitat del tot diversa a la d'aquest arbre mestre de la poesia de tots dos autors, planteja, però, de manera clara, la voluntat que ja hem esmentat de recreació dels referents, de pastitx literari. Els poemes "a la manera de" que proliferen a l'obra d'Oliva i que suposen una fusió amb un món extern però pròxim, serveixen en la poesia de tall satíric per ironitzar sobre el mateix mitjà d'expressió, i confereixen una dimensió lúdica a un art que s'ha demostrat idoni per a tractar temes de la màxima transcendència individual i col·lectiva. De la mateixa manera com enfront del decadentisme finisecular vienès emergeix un gust per l'equívoc i per la tergiversació —que és perfectament detectable en música— i això suposa la superació de la crisi, la poesia satírica contraresta els vectors de força d'una poesia que per ella mateixa menava a un carreró sense sortida.

L'altre gran model de superació ha estat utilitzat per Narcís Comadira ja des de *Les ciutats* (1976). En el formidable poema que encapçala aquest volum l'autor explora a través d'una anècdota històrica un tema d'incidència general. La desfeta de la bellesa, el procés que du a la creació de nous objectes a través de les restes fragmentàries del passat, les ciutats com a construccions bastides sobre residus de vides humanes, es formulen en aquest text amb una finalitat

similar a la dels poemes evocatius de Comadira, però amb una major complexitat de referents i de suggestió. El retrobament d'aquesta línia en algunes de les millors creacions del recent *Enigma* fan pensar que l'autor ha considerat seriosament la validesa d'un plantejament més culturalista, bastit sobre associacions i metàfores menys immediates, que deixen de banda l'exacerbada sensibilitat de versos anteriors. Caldria encara ressenyar una última opció vàlida que estaria donada per una poesia que parteix d'una evocació del passat, però d'un passat històric, marcat amb dades i noms damunt un calendari. Si s'evoquen sensacions, aquestes correspondrien en aquest gruix de textos a un temps i a una època concreta, a una situació personal definida. Contràriament al que s'esdevenia en els dos poemes que hem citat anteriorment, Comadira —a qui correspon el desenvolupament d'aquest corpus— ofereix dades precises sobre la seva vida, s'esforça per depassar aquella inconcreció sentimental que feia transferibles les experiències (setembre era universal) i crea un fresc de la seva pròpia vida. És aquest camí que culmina a *Notes per a una oda sentimental a Barcelona*, inclòs a *Les ciutats*, i que dona forma a un dels millors llibres del poeta, *Àlbum de família*.

Julià Guillamon és periodista i crític literari.